

Návod (nejen) pro začínající chovatele jak postupovat při šlechtitelské práci

1. Výběr správného rodičovského páru

Šlechtění je dlouhodobá mravenčí práce, proto výběr správného rodičovského páru je jejím základem. U masného skotu se do jisté míry upouští od individuálního přípařovacího plánu, protože inseminace je pro mnohé chovatele organizačně náročná. Inseminace je při správném výběru otce (který podpoří dobré vlastnosti matky a pomůže vylepšit ty horší), neúčinnější metodou ke zlepšení stáda. I pokud není využívána, je možné dosáhnout zlepšení ve stádě správným výběrem geneticky dobrých býků, kteří zajistí pokrok i v další generaci. Důležité je dbát nejen na přímý růst potomstva, ale také na mateřské vlastnosti dcer těchto býků.

2. Nahlášení porodní hmotnosti (pravdivé, nejlépe vážené) a průběhu porodu

Ztráta telete při narození je v systému krav BPM ekonomicky fatální. Tele je jediný produkt na zpeněžení a matka je mnohdy ze stáda vyřazena. Pravdivé nahlášení porodní hmotnosti pomáhá nejen danému chovateli, ale také celému systému. Při nákupu nového plemeníka je pak možné se opřít o relevantní informaci, která chovatele upozorní, že by mohl nastat v období telení problém. Také se na základě plemenných hodnot může rozhodnout, kterého býka pustí na jalovice a kterého na krávy. Velmi významnou roli v tomto období však hraje i výživa a celkový management chovu. V současné době je pro chovatele obrovskou výhodou a ulehčením administrativní zátěže stahování informací o narozených telatech z centrální evidence skotu. Možností zadání je několik. Přímé v podobě portálu farmáře či některých softwarů či přes hlášení změn s kódem události „10“. Jedinou podmínkou stáhnutí telete je, že otec telete je masného plemene. Proto kontrolujte došlé karty a opravujte otce. Telata narozená v harému (neznámý otec známého plemene) se do naší databáze také dostanou.

3. Správný odchov + včasné zapaštění plemenic

Pouze správně narostlé a zdravé zvíře je schopno dobré reprodukce a bezproblémového porodu. Mnoho chovatelů se zabývá odchovem plemenných býčků a jalovice jsou až druhým produktem. Přitom odchov mateřské populace je pro chovatele základem stáda a potenciálním zdrojem příjmů. Poporodní péče pak velmi ovlivní návrat krav zpět do reprodukčního cyklu a znovu zabřeznutí.

4. Zvážení 120 denní hmotnosti – zvážená do následujícího čtvrtletí

Dobrým ukazatelem mléčnosti matky a zvládnutého poporodního období nejen pro matku, ale i pro tele je hmotnost ve 120 dnech. Ta je vážena v intervalu od 90. do 170. dne věku telete. Termín vážení si domlouvá chovatel s místně příslušným inspektorem.

5. Udržení správného odchovu

V tomto období velmi záleží na podmínkách (stáří a kvalita pastvy, nadmořská výška, členitost terénu, plemeno). Chovatel na ně musí umět včas a efektivně zareagovat tak, aby telata mohla plně využít svůj růstový potenciál.

6. Zvážení 210 denní hmotnosti včetně lineárního popisu zevnějšku telete a matek – zvážení tak, aby bylo možné spočítat PH před rozhodným obdobím

Stejně jako u předchozí hmotnosti, i zde je určeno období, ve kterém lze 210denní hmotnost stanovit. Hmotnost je zjišťována v intervalu od 171. do 290. dne věku telete. Zároveň s tím probíhá lineární hodnocení zevnějšku telat a matek na prvním a třetím teletí. Ostatní kategorie se popisují v souladu se šlechtitelskými programy jednotlivých plemen (jalovice před přípuštěním). Tyto údaje mohou chovateli sloužit jako jeden z podkladů pro selekci zvířat. Jako další zdroj informací se pak nabízí plemenné hodnoty. Ty vycházejí z naměřených údajů, ale dokáží díky způsobu výpočtu očistit nejen chovatelské podmínky, ale i další vlivy působící na zvíře. Výsledkem je pak hodnota, která vyjadřuje potenciál (např. růstový), který daný jedinec pak předává svým potomkům.

U některých plemen je plemenná hodnota jedním ze selekčních kritérií pro výběr býků do testu vlastní užitkovosti / odchovu u chovatele. Zde je nutné si pohlídat, aby všechny informace o zvířeti byly zjištěny před výpočtem plemenných hodnot. Např. pro býky, kteří se narodili v prvním čtvrtletí kontrolního roku (říjen – prosinec) je rozhodným výpočtem následující červen. Proto by tato zvířata měla být zvážena a popsána do konce června.

7. Výběr jedinců vhodných do testu vlastní užitkovosti / odchovu u chovatele

Odchov budoucích plemeníků je dalším stupněm v chovatelském žebříčku. Na býčky jsou kladené větší nároky než na jalovice (i když kvalitní odchov jalovic je naprostým základem plemenářské práce). Rady plemenných knih jednotlivých plemen stanovují selekční kritéria (dostupná na webových stránkách ČSCHMS), která jsou založena buď na naměřených údajích, nebo také na plemenných hodnotách daného jedince. V tomto období velmi záleží na správně zvládnutém odstavu od matky. Každý úkon má svojí administrativu a v tomto případě tomu není jinak. Termíny pro podání přihlášek jsou zveřejněny spolu s podmínkami pro naskladnění býčků.

8. Jak efektivně využít ve šlechtění plemenné hodnoty

Naší snahou by mělo být vybrat do chovu co nejlepší zvíře. Proto je třeba správně identifikovat to nejlepší zvíře, respektive vlastnosti zvířete, se kterým pracuju. A pak kombinovat vlastnosti otce a matky, abych dostal pro mě nejlepšího jedince. Ale stejně jeho vlastnosti jsou vždy dány jeho genetickým založením, ale mohou se různě projevit dle konkrétních podmínek. Letošní nejlepší zvíře (dle naměřených hodnot) může být geneticky horší než loňské průměrné, protože letos bylo mnohem lepší krmení.

Plemenná hodnota říká, jaká je genetické založení zvířete v dané vlastnosti v rámci určité populace. Většinou se vyjadřuje jako relativní plemenná hodnota a leží na škále od 60 do 150 bodů. Čím více tím lépe.

Výhody plemenných hodnot (PH):

- Vám umožní lépe poznat Vaše zvířata, jejich hodnotu v rámci stáda, ale hlavně v rámci populace
- umožní Vám lépe sestavit rodičovské páry s ohledem na cíl, který chcete dosáhnout a zkrátí Vám cestu k lepší užitkovosti a ekonomice

Je třeba si uvědomit, že každý systém má svá pravidla a náležitosti, proto je třeba si připomenout, že:

- musíte vědět, že PH je jen další zdroj informací pro Vaše rozhodnutí, většinou nelze komplexně zhodnotit zvíře jen dle PH

- PH není dogma, neustále se zpřesňuje s tím, jak přibývá dat o zvířeti a jeho příbuzných – je třeba sledovat nejen její hodnotu, ale i její vývoj
- plemenná hodnota je jen odhadem skutečného genetického založení jedince a je stejně jako každý výpočet zatížena nějakou chybou – má vypočtenou spolehlivost, kterou je třeba znát a pracovat s ní
- pro některá zvířata nebo pro některé důležité vlastnosti nemusí být k dispozici
- některé vlastnosti daleko víc ovlivníte tím, jak se o zvířata budete starat, než tím jakou budou mít plemennou hodnotu

Vy sami můžete ale výrazně přispět k tomu jak spolehlivě bude PH u Vašeho stáda a jeho zvířat spočtena.

- PH je závislá na množství a přesnosti dat, které do výpočtu vstoupí
  - pracujte s inspektorem na tom, abyste data dodali k co největšímu počtu zvířat
  - pracujte na tom, aby data byla správně a přesně zjištěná
  - na druhou stranu vyřadte data extrémně ovlivněná prostředím – například nemoc, úraz, odstav atd.
- PH se vždy počítají k určitému datu, proto k tomuto datu směřujte kontrolu užitkovosti. Je to důležité tam, kde je výpočet PH limitní k určitému datu – typicky u některých plemen pro selekci býků do OPB.

Datum narození	Ideální rozmezí vážení pro výpočet PH		Rozhodný výpočet PH
	Vážení 120d	Vážení 210d	
	90-170d věku	171-290d věku	
1.10.2021 - 31.12.2021	1. 1.2022 - 31. 5.2022	1. 4.2022 - 30. 6.2022	30.6.2022
1. 1.2022 - 31. 3.2022	1. 4.2022 - 31. 8.2022	1. 7.2022- 30. 9.2022	30.9.2022
1. 4.2022 - 30. 6.2022	1. 7.2022- 30. 11.2022	1.10.2022 - 31.12.2022	31.12.2022
1. 7.2022- 30. 9.2022	1.10.2022 -28.2.2023	1. 1.2023 - 31. 3.2023	30.3.2023

Schváleno na jednání Grémia předsedů Rad PK 14.3.2022

Turnus	Datum narození	Ideální rozmezí vážení pro výpočet PH		Rozhodný výpočet PH	Uzávěrka přihlášek	Datum vážení		Měsíc zákl.výb.
		Vážení 120d	Vážení 210d			Začatek OCH	Konec OCH	
		90-170d věku	171-290d věku			(+/- 15 dní)	(- 15 dní)	
1. turnus	1.10.2021 - 31.12.2021	1. 1.2022 - 31. 5.2022	1. 4.2022 - 30. 6.2022	30.06.2022	31.08.2022	30.09.2022	31.01.2023	II-III/2023
2. turnus	1. 1.2022 - 31. 3.2022	1. 4.2022 - 31. 8.2022	1. 7.2022- 30. 9.2022	30.09.2022	31.10.2022	30.11.2022	30.03.2023	IV-V/2023
3. turnus	1. 4.2022 - 30. 6.2022	1. 7.2022- 30. 11.2022	1.10.2022 - 31.12.2022	31.12.2022	31.12.2022	31.01.2023	30.05.2023	VI/2023
4. turnus	1. 7.2022- 30. 9.2022	1.10.2022 -28.2.2023	1. 1.2023 - 31. 3.2023	30.03.2023	30.04.2023	31.05.2023	26.09.2023	X/2023